

“Yaprak Dökümü”nden, “Parçalanma”ya...

İki televizyon dizisi üzerine bazı düşünceler yazmak istiyorum. Bunun için biraz geriye gitmem, kimi alıntılar yapmam gerekli.

Ertan Eğribel, “Tarih ve Sosyoloji: Türk Sosyolojisinin ana eğilimlerinin belirlenmesi açısından Prens Sabahattin-Ziya Gökalp İlişkisi üzerine” başlıklı çalışmasında, net olarak, *“Türkiye’de Batıcılışma devletin yaptığı siyasi bir seçimdir”*, görüşünü dile getirmişti:

“Devletin karşılaştığı askeri-siyasi sorunlara çözüm getirme amacındadır”. (Tarih ve Uygarlık/ İstanbul dergisi, Sayı:6, Aralık 2014)

Oysa bütün onlar “Batılılar gibi yaşayalım” diye yapılmıştı, onların giysileriyle, mürebbiyelerle, piyanolu evlerle, Fransızca hocalarıyla, vs diye düşünenler çoktur.

Makale şöyle devam ediyordu:

“Ancak yapılan değişikliği geleneksel Türk/Doğu geleneği içinde savunma imkânı yoktur. Sosyolojiden beklenen bu yönde ortaya çıkan yeni seçimi savunmayı üstlenme görevini üstlenmesidir. Batı yandaşlığını Doğu düşünce geleneğinde savunmak mümkün olmadığı için sosyoloji ile ilişki kurulmuştur. Prens Sabahattin ile Ziya Gökalp’in sosyolojiye olan ilgilerinin nedeni budur. Yeni sistemi savunma çabası içinde toplumda temeli olmayan bir ideolojiyi topluma kabul ettirmek gibi zor bir işe soyunmuşlardır. Türkiye’de sosyoloji daha başında tarih anlayışıyla ilgisini koparmıştır.”

Edebiyat eleştirmeni Jale Parla, “Babalar ve Oğullar: Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri” adlı kitabında, aynı soruna bir başka uzmanlıktan bakarken, hemen hemen ayın tespiti yapar:

“Tanzimat yazarlarının şöyle bir normatif öncelikler sıralamasına bağlı kaldıklarını söyleyebiliriz: Yenileşme hareketinin temelini, ahlaki ve kültürel boyutlarıyla, Doğu’nun dünya görüşü oluşturmaktadır.”

Devletin kurtuluşuna hizmet etmeyi *ana amaç* sayan o dönemin yazarları, kendilerine, toplumu ikileme sürükleyecek 19.yüzyılın gerçekçi romanlarından çok idealizmlerine uygun romantikleri örnek seçerler.

“Her Tanzimat yazarının içinde bir ‘mürebbi-i efkar’ gizlidir.; her satır, ‘nazende tıfl’ın terakkisi içindir.”

Sabri Ülgener’in tanımıyla, içinden geçilen *“Devletin bir tavırdan ötekine geçmek üzere olduğu bir intikal zamanıdır.”*

Ziya Ülken’in *“Türk Rönesansı’nı* (deyim de kendisinin) temellendirme yöntemi de budur: *“Doğu’yla Batı arasında benzeşim bağıntıları aramak ve kurmak.”*

Ama bu, aynı zamanda bir *“Kimlik Krizi”* dir de:
*Yani, “Kendi geçmişimizi ‘Öteki’, ‘Öteki’ni kendimiz olarak tanımlama!
Veya bilincin ayniyetinin kayboluşu.”*
(Hilmi Yavuz, *Modernleşme, Oryantalizm ve İslam”*).

Şimdi televizyon dizilerine dönebiliriz.

* * *

Bir yabancının, *‘şık Batılı hayat peşinde tuzu kuru insanların yaşadığı bir yer’* diye düşünebileceği bir caddedeyiz.

Ya da, gizlenmiş kameralarla sanki bir moda çekimi yapılıyor.
Nişantaşı’ndayız.

Ünlü caminin civarı burası. Üzerinden *‘varlık ve moda dergisi akan’* gencecik bir kadın kapısına çiçeklerle bir taç yapılmış kahveye giriyor.

Tezgâhın arkasındaki çalışana, alıp götürülmek üzere (elbette büyük boy karton bardakla) bir kahve sipariş ediyor.

Hemen yanında uzun boylu çirkin bir adam var: O da öyle iki kahve almış, bedelini ödemek için servisi yapan gence kredi kartını uzatmış.

Veee, “*Hanımefendinin hesabının da burada alın!*” diye sesleniyor.

Başını hafif çevirip, üzerinden varlık ve moda dergisi akan gencecik kadına yılışık bir sırtmayla bakarak.

Gencecik kadın, ‘*şaşıрма ile orada yaşanan hayata uygun bulma*’ ve ‘*gülme ile gülümseme*’ arasında bir yüzle, “*Sizi tanımıyorum ki!*” diyor.

Yılışık ve çirkin suratlı adam, “*Olabilir, bir gün tanışırız, siz de borcunuzu ödersiniz*” gibi, muhtemelen aklınca imalı ve sinir bozucu bir şeyler söylüyor.

Kartı daha ısrarlı uzatıyor.

Elinde iki kahve dolu kartonla çıkıyor dışarıya.

Orda, kapının hemen önünde, olan biteni görecektense kadar içeriye yakın bir başka şık kadın onu bekliyor.

Belli ki, ne olup bittiğini soruyor, konuşa konuşa yukarıya doğru yürümeye başlıyorlar.

Birden, arkalarından “*Bir dakika!*” dediğini işitiyoruz bir kadın sesinin.

Durup dönüyor, ellerinde karton bardaklarla kahve içerek yürümeyi seven çift.

Onlara hızla yetişmiş olan, tanımadığı birinin durup dururken kahvesinin bedelini ödediği, üzerinden varlık ve moda dergisi akan o gencecik kadın.

Onun elinde de bir kart var. Ama kredi kartı değil: Bir *kartvizit*.

Yılışık ve bonkör herifin yanındaki kadının eline tutuşturuyor onu.

“*Ben bir boşanma avukatıyım!*” diyor, “*Alın bunu yakında ihtiyacınız olacak!*”

Diğer kadın ağlamaklı ve sorgulayan bir yüzle ona bakarken, dönüp arkasını uzaklaşıyor.

Birkaç hafta önce bir gece, kızımın o kanaldan ötekine geçerken, tesadüfen rastladık bu görüntülere.

Böyle insanlar yok mu, var. Belki bir avuç, ama var.

Hadi peki, belki birkaç avuç.

Daha fazla yapmacıklık izleyecek halde olmadığımız için kapattık televizyonu. Dizi halen yeni bölümlerle sürüyor.

Bir bakıma, Tanzimat'ın "*Osmanlı Münevveri*"'nden "*Osmanlı Entelektüeli*"'ne dönüştürdüklerine zımnen yüklediği **misyon**, şimdi o dizileri yazarlar, çekenlerce sürdürülüyor.

Sonradan bir arkadaştan öğrendim; bir kanalda yeni başlayan iddialı bir dizinin ilk bölümünün tekrarına denk gelmişiz.

Çift soyadlı iki çocuğu tarafından "ülkenin en muazzam komünist yazarı" olarak yıllarca gönlü hoşnut edilen uzun yaşamış rahmetli bir romancımızın, onun asıl soyadını taşıyan torunuymuş dizinin yönetmeni.

Taa İngilterelerde o işin tahsilini görmüş.

Aslında İngiliz toplumu için gayet can alıcı sorunları kurcalayan, 2018 yapımı bir BBC dizisinin uyarlamasıymış. (Senaryonun yazarı, ünlü bir kadın, *Abi Morgan*.)

Özgün dizinin adı: *Parçalanma*.

Guardian gazetesinde 18 Nisan 2018'te onunla yapılmış bir konuşmayı bulup okudum. Anlaşılan bir '*boşanma*' dizisi.

Dolayısıyla ister istemez "*aile*" kavramıyla ilgili. Fransızların çok uzun süredir üzerine gittikleri bir şey bu.

Demek ki, sıra (moda, trend, ne dersiniz deyin) bize gelmiş!

Yazının başlığı, *İngiliz hukuk dramından* söz ediyor.

Boşanma avukatı olan bir anneyle tanıştıktan, onunla aile hukuku hakkında epey konuştuktan sonra karar vermiş bu diziyi yazmaya. “*Mahkeme koridorları gayet karanlık*” diyor, kendisi de boşanmış bir çiftin kızı olan yazar Morgan.

Şu görüşü ilginç:

“*Yemeğe çıkıyorsunuz ve boşanan birileriyle konuşuyorsunuz, sempati duyuyorsunuz ve dedikodu yapıyorsunuz ve sonra eve dönüp birbirinize sarılıp, “Tanrıya şükür biz” öyle değiliz diye düşünüyorsunuz. Gene de uzun süreli bir ilişkide herkes kendi ilişkisine bakar ve merak eder. Parçalanma’ın yapmak istediği şu; o gri alana bakmak ve şöyle demek: ‘Ya olursa?’”*

Tesadüf bu ya, aynı gün, yarım yüzyıllık arkadaşım Halil Ergün’ün çok derinlikli ve bir o kadar da iç acıtan *Ali Rıza Bey*’inden bir bölümü de Emel izlemişti. *Yaprak Dökümü*’nü. Onun konusu da: Aile.

Reşat Nuri’nin 1930’da yayımlanan, sözünü ettiğim yazarlara, düşünörlere verilmiş *görevle* pek ilgisi olmayan, tersine acı eleştirilerle ilerleyen bir roman.

Halil’e telefonda sordum, romandan uyarlanan dizi 2006’da gösterilmeye başlanmış.

Tam 15 yıl sonra bu sezon yedince kez bir kanalda gene gösterimdeymiş.

Tanzimat’la da ilgili bir neden-sonuç ilişkisi yok mudur bu ilginin:

Belki de, bunca yüzyılda olan-biten her neyse, onun sonunda, milyonlarca insanın kendini ekranda görmesinin?

Selim İleri’nin, “*Edebiyatımızda Sevdiğim Romanlar Kılavuzu*” adlı kitabında, “*Yaprak Dökümü*” için yazdıkları arasında şu bölüm de var:

“*Yeni dönemin, yeni düzenin toplumsal sorunlarını bireydeki yıkımlarıyla saptayan roman...*”

Reşat Nuri'nin -bazı romanları uzun yıllar çok okunsa da- hakkı yenmiş büyük bir romancımız olduğunu düşünüyorum ben.

Ahmet Hamdi Tanpınar "Türkçe'nin ortasında geniş bir sevgi ve şefkat ürpermesi" diye tanımlamış onu.

Elbette şaşırtıcı değil, Tanpınar'ın bunu sezmesi.

Ama belki de daha ilginç, Tomris Uyar'ın, Reşat Nuri'nin "Acımak" adlı romanını "Bir gizli başyapıt" olarak nitelendirmesi.

O romandan alıntılacağım şu paragraf o iki canım insanın gözünden kaçmış olamazdı:

"Evet, dibi görünmeyen kuyulara atılan taş nasıl çıkardığı sesle onların derinliğini gösterirse, başkalarının elemi de bizim yüreklerimize düştüğü zaman çıkardığı sesle bize insanlığımızın derecesini öğretir."

Bülent Korman
Ekim 2021

